

Aan Provinciale Staten

Onderwerp:

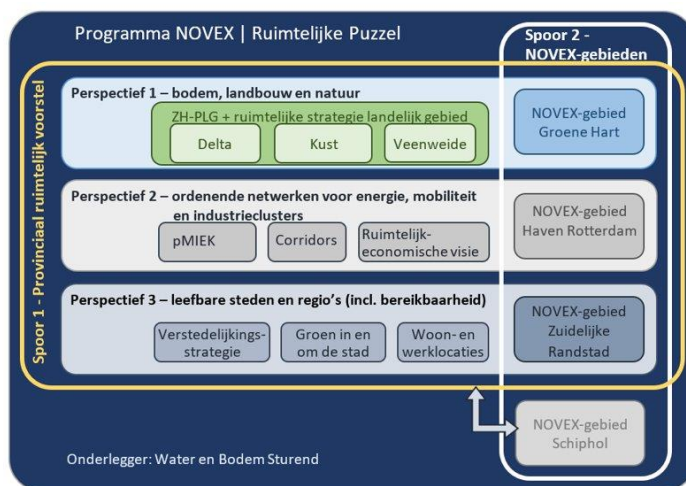
Ruimtelijke puzzel – Analyse en duiding Startpakket

Geachte Statenleden,

Het volledige startpakket van het Rijk ontving u eerder op 14 december 2022 (PZH-2022-822304841). In onze 'scope' brief van februari 2023 (PZH-2023-826833624) schetsten wij u een eerste algemene duiding van het startpakket ten behoeve van het traject Ruimtelijke puzzel. Deze nieuwe brief vult daarop verder aan met een meer inhoudelijk beeld op de diverse vragen uit het pakket van het Rijk. Ten behoeve van de leesbaarheid van onze analyse volgen wij de indeling van het startpakket en zijn de vragen uit het startpakket separaat als bijlage bij deze brief bijgevoegd. Deze duiding kunt u benutten bij de aankomende besprekingen in Provinciale Staten van het puzzeltraject en is bedoeld om u als Staten aanvullend te informeren op de inhoud van de vragen die het Rijk ons heeft meegeven.

In onze algemene duiding van het startpakket in de eerdere scope-brief gaven wij aan dat het Rijk geen onderlinge prioriteiten stelt tussen de veelvoud aan opgaven. Het lijkt er daarbij op dat in de ogen van het Rijk alle opgaven een plek zouden moeten krijgen, waarbij zijzelf wel constateren dat de afzonderlijke ruimteclaims met elkaar concurreren. Wij zien dat deze concurrentiestrijd tussen ruimteclaims vraagt om gerichte keuzes, want alle ruimteclaims zullen simpelweg niet passen.

Het Rijk hanteert in het startpakket een indeling/opbouw in drie perspectieven en overkoepelende programma's bedoeld om de behapbaarheid in opgaven te vergroten.

Het traject van de Ruimtelijke puzzel verbindt een veelvoud van inhoudelijke opgaven aan elkaar. Het schema hiernaast maakt de samenhang zichtbaar tussen de verschillende onderdelen uit de puzzel.

Analyse van het startpakket

We constateren dat op veel terreinen waar het Rijk van ons antwoorden verlangt reeds duidelijke provinciale beleidslijnen liggen, zoals de Verstedelijingsstrategie. Ook herkennen we dat er veel huidige opgaventrajecten zijn waar ruimtelijke puzzelstukken worden uitgewerkt, zoals ons programma voor het landelijk gebied. Ook zien we dat sommige opgaven nog nader moeten worden opgepakt. Hieronder lichten we per perspectief ons beeld nader toe. Voor verduidelijking vindt u achterin deze brief een afkortingenlijst.

Perspectief 1 – Bodem, Landbouw en Natuur

De opgaven binnen dit perspectief zijn sterk verbonden aan het traject van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). Uitwerking van dit perspectief vindt dan ook in nauwe samenspraak met dit programma plaats. In het ZH-PLG wordt inzichtelijk gemaakt welke ruimteclaims er zijn voor de ZH-PLG-doelen, bijvoorbeeld aanvullende natuur, ruimte voor extensivering en nieuwe verdienmodellen voor landbouw, klimaat en biodiversiteit. Denk daarbij o.a. aan ruimtebehoefte voor versterking van groenblauwe dooradering in het landelijk gebied. De in het ZH-PLG gekozen gebiedsindeling is logisch vanuit het water- en bodemsysteem en sluit aan op bestaande overlegstructuren of logische ruimtelijk-economische structuren. In de ruimtelijke puzzel wordt voor perspectief 1 aangesloten op deze gebiedsindeling.

Dan inhoudelijk:

- Waterveiligheid en het voorkomen van wateroverlast vragen aandacht ten aanzien van de beschikbare ruimte, zeker de impact daarop in de komende decennia. Het gaat om o.a. de combinatie van verdere verstedelijking en effecten klimaatverandering (extremer weer, veranderende rivierafvoer, zeespiegelstijging). Op nationale schaal houden deze ook verband met door het Rijk aangekondigde nieuwe Deltabeslissingen over zoetwater (in 2026) en waterveiligheid (in 2027). Dit is een aandachtspunt die in de puzzel, en in de integrale uitwerking over de drie perspectieven heen, meegenomen dient te worden.
- We zien dat de recente brief van het Rijk over Water en Bodem Sturend nadere uitwerking behoeft voor Zuid-Holland. Een voorbeeld is het gedachtengoed van het Rijk voor het vasthouden en bergen van gebiedseigen water. Een complexe opgave in laag Nederland, aangezien de aanvullende ruimte voor het vasthouden en bergen van water immers zeer beperkt aanwezig is.
- Een andere belangrijke opgave uit dezelfde Rijksbrief Water en Bodem Sturend is om in het veenweidegebied toe te bewegen naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied. Hiermee moet worden bereikt dat bodemdaling wordt geminimaliseerd en de uitstoot van broeikasgassen wordt gereduceerd. Dit is een complexe opgave, bijvoorbeeld omdat hiervoor niet altijd voldoende water beschikbaar zal zijn en omdat dit in bepaalde situaties kan leiden tot een tijdelijke verslechtering van de waterkwaliteit, hetgeen op gespannen voet staat met de doelen uit de Kaderrichtlijn Water of tot tijdelijke wateroverlast wat op gespannen voet staat met de daarvoor geldende normering. Tevens staat het hoge waterpeil op gespannen voet met het huidige agrarische grondgebruik en verdienvermogen (en de in dezelfde brief geuite wens om grasland te behouden).
- Binnen het huidige Deltaprogramma Zoetwater worden waterprofielen opgesteld van grote industriële watervragers. Deze geven komende periode meer inzicht in gebruik en gevolgen van watertekort.
- Voor klimaatadaptiviteit naar de toekomst (cruciale plekken om ruimte te houden voor het vasthouden en bergen van water) zijn de recent met de waterschappen ontwikkelde klimaatonderlegger en onze eigen omgevingsverordening uitgangspunt. Op basis van de uitgevoerde bovenregionale stresstest moet worden bekeken of en waar het nuttig is extra piekberging te creëren.

Perspectief 2 – Ordenende netwerken voor energie, corridors en industriële clusters.

De opgaven in dit perspectief vormen een combinatie aan opgaven die sterk met elkaar in verbinding staan. Denk bijvoorbeeld aan de transformatie van ons energiesysteem en onze industrie in het Rotterdamse havencomplex (HIC), of de goederencorridors in relatie tot onze greenports en diverse logistieke clusters. Uitwerking van de diverse vraagstukken binnen dit perspectief gebeurt op dit moment echter nog sterk binnen afzonderlijke trajecten en op verschillende gesprekstafels. Het vraagt de komende periode nog een vervolgstap om de diverse onderdelen binnen dit perspectief nog beter dan nu in samenhang door te ontwikkelen.

Inhoudelijk:

- Rond de doelen voor voldoende ruimte voor werken en opwek van duurzame energie zien we als inhoudelijke puzzelstukken voor de ruimtelijke puzzel:
 - De zoekgebieden uit de RES 1.0. Tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met nieuwe zoekgebieden, die voort kunnen komen uit ZH-PLG of knelpunten vanuit Water en Bodem sturend.
 - De inzichten uit de ruimtelijke strategie voor de circulaire transitie in Zuid-Holland, het proces van de ruimtelijk-economische visie voor Zuid-Holland.
 - Het nader vorm te geven ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Haven Rotterdam voor de vraag hoe ruimte wordt gemaakt voor bedrijven die passen bij en bijdragen aan de transitie circulair, digitaal, en duurzaam (w.o. energietransitie en klimaatadaptief, groenblauwe kwaliteit). Daarin zal meegenomen worden wat de verwachte ontwikkelingen zijn ten aanzien van de grondstoffen- en energietransitie en de daarmee samenhangende (milieu)ruimtelijke vraagstukken, zowel binnen het HIC als in relatie tot de samenhangende ontwikkelingen en belangen uit de omgeving. Het gaat om veiligheidsrisico's (ook in het achterland), vraagstukken rondom milieu-, geluids- en stikstofruimte, gerelateerde maatschappelijke vraagstukken t.a.v. leefomgeving, verstedelijkingsopgave in de omgeving van de haven en gezondheid. Het gaat om ruimte maken voor bedrijven die passen bij en bijdragen aan de grondstoffen- en energietransitie, maar ook klimaatadaptief, met groenblauwe kwaliteit. Het gaat daarbij om actief opbouwen, ombouwen/transformeren én afbouwen.
 - Recentelijk is gestart met het proces om te komen tot een nieuwe ruimtelijk-economische visie voor Zuid-Holland. Deze agendeert het vraagstuk of in de toekomst nog ingezet kan en moet worden op maximaal accommoderen van behoefteramingen, wat in lijn is met ons huidige beleid. De vraag is hoe kan worden omgegaan met huidige vertrekpunten in de toekomstige regionale visies voor bedrijventerreinen.
 - In de lopende procedure van de Herziening Omgevingsbeleid Module Wonen, Werken en Werelderfgoed zijn 50 bedrijventerreinen aangewezen als 'van provinciaal belang'.
- Het behouden van voldoende milieuruimte voor industrie en bedrijvigheid zal een belangrijk dilemma zijn in de ruimtelijke puzzel in relatie tot andere opgaven (menging en toevoegen van functies). Voor het Haven-Industrieel Complex Rotterdam-Moerdijk worden hiervoor komende periode verschillende toekomstscenario's onderzocht. Dit houdt ook sterk verband met het NOVEX-gebiedstraject Rotterdamse Haven.
- De basis voor het robuust regionaal systeem voor (circulaire) economie en energie wordt gelegd in het provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK). Daarin wordt de programmering van de regionale energie infrastructuur uitgewerkt.
 - In de ruimtelijk circulaire strategie Zuid-Holland is uitgewerkt hoe de circulaire hoofdstructuur van Zuid-Holland opgebouwd en versterkt kan worden. De ruimtelijke vertaling moet in het kader van de puzzel in relatie tot andere opgaven plaatsvinden.

- Ten aanzien van de relatie met het nationale systeem van netwerken en clusters geldt het volgende:
 - De benodigde ruimte voor (energie)infrastructuur van nationaal belang wordt momenteel in het programma energie Hoofdinfrastructuur (PEH) en het nationaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (nMIEK) verder uitgewerkt (nMIEK verwacht in juli 2023). Op provinciaal niveau wordt dit uitgewerkt in het pMIEK.
 - De ruimtelijke strategie voor circulair Zuid-Holland laat zien dat hernieuwde clustervorming voor het nationale grondstofsysteem nodig is. In het traject NOVEX-Rotterdamse Haven worden hiervoor uitwerkingen gedaan.
 - Belangrijk aandachtspunt en een grote ruimtevrager voor de toekomst is ruimte (ook i.r.t. externe veiligheid) en opslag, conversie naar en transport van ammoniak als waterstofdrager, als daarvoor gekozen wordt in het waterstofsysteem.

Op dit moment zijn de volgende thema's nog nader in ontwikkeling en gaan naar verwachting om integrale afwegingen vragen:

- Het inzichtelijk maken van de kansen en knelpunten i.r.t. het water en bodemsysteem is (op dit moment) geen onderdeel van de scope van het pMIEK, ruimtelijk circulaire strategie of ruimtelijk economische visie.
- Keuzes t.a.v. grote ruimtevragers, zoals GRIP vanuit regionaal perspectief en logistiek (multimodale bereikbaarheid economische clusters i.r.t. bijvoorbeeld klimaatverandering). GRIP is een proces van het ministerie van EZK en BZK om te komen tot een landelijke beleidslijn Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen.
- De toekomstige duurzame (circulaire) ontwikkeling van cluster Greenports. Het betreft een sector die sterk verwezen én afhankelijk is van de nabijheid van de mainports, de vervoerscorridors, regionale specifieke klimatologische omstandigheden en geschiktheid voor geothermie. Gelijktijdig is het een grote ruimtevrager die op dit moment mede voor de export produceert.

Perspectief 3 -Leefbare steden en regio's

De opgaven in dit perspectief overlappen in grote mate met onze jarenlange inzet rondom o.a. wonen, werklocaties, bereikbaarheid en groen in en om de stad. Veel komt samen in onze huidige Verstedelijkingsstrategie, welke is verankerd in ons huidige omgevingsbeleid, en in afspraken tussen Rijk en regio in o.a. het Verstedelijkingsakkoord.

- Rond de doelen voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen is al veel bekend. De volgende puzzelstukken en zoekvragen moeten in de ruimtelijke puzzel worden meegenomen:
 - In de regionale realisatieagenda's wordt het programma en de locaties van de 235.460 woningen voor Zuid-Holland uitgewerkt, in samenhang met kritische succesfactoren. Het kaartbeeld voor de woningbouwopgave t/m 2030 kan met deze informatie al gemaakt worden.
 - Voor woningen die niet binnen een van de NOVEX-gebieden in Zuid-Holland vallen is er nog geen lopend proces waarin de ruimte voor bijbehorende functies (groen in-en-om de stad, energie en (circulaire) economie) meegenomen wordt. Dit moet in de puzzel landen.
 - In de puzzel moet de link tussen de lopende onderzoeken naar de woonbehoefte richting 2040 en 2050 en de beschikbaarheid van passende woningbouwlocaties gelegd worden.
 - De benodigde ruimte voor werklocaties tot 2030 is in beeld gebracht in de behoefte- en gebiedsontwikkeling Zuid-Holland. Voor fase erna zal dit nog nader onderzoek moeten worden.
 - Als vertrekpunt te nemen om ten aanzien van bedrijventerreinen en werklocaties in 2030 de ruimte die ondernemers hebben (2,6% van het Nederlandse oppervlak aan bedrijventerreinen) te behouden.

- Voor de transities in bestaande gebouwde omgeving zijn nog diverse zoekvragen.
 - Belangrijke opgave voor de ruimtelijke puzzel is om in een vervolgonderzoek in beeld te brengen welke opgaven (energie, natuur, klimaat, gezondheid, leefbaarheid, etc.) er spelen rond de transformatie van bestaand stedelijk gebied. Bijzondere aandachtspunten zijn de oude stad, naoorlogse wijken en groeikernen en de dorpskernen in het landelijk gebied.
 - Nader verkend moet worden wat nodig is voor kunnen realiseren van voor het beter benutten van bestaande bedrijventerreinen is inzetten op meervoudig en intensiever ruimtegebruik en compensatie bij transformatie. Compensatie geldt voor terreinen voor grootschalige productie (HMC) en watergebonden kavels.
- Ten aanzien van de ontwikkeling van het stedelijk netwerk Nederland geldt het volgende:
 - Voor de ruimtelijke puzzel is het stedelijk netwerk Nederland, zoals in de Verstedelijkingsstrategie geschetst, het uitgangspunt.
 - Binnen de gemeenten langs de Oude Lijn wordt sterk ingezet op hoogwaardig openbaar vervoer en het clusteren van functies rondom OV-knooppunten. Voor gebieden anders dan rondom de Oude Lijn is de opgave rondom het versterken van de economische aantrekkingskracht nog nergens belegd en zou binnen de puzzel opgepakt moeten worden. Belangrijk aandachtspunt is de vraag hoe ver deze agglomeratiekracht kan of moet reiken.
 - Belangrijk aandachtspunt is de vraag in hoeverre het stedelijk netwerk in Zuid-Holland op langere termijn (na 2030) nog doorontwikkeld kan worden. Gezien de druk op het huidige netwerk, water en bodem sturend als de ruimtebehoefte voor o.a. groen/recreatie, water en landbouw. Dit moet vervolgens worden bekeken i.r.t. de te verwachten bevolkingsgroei richting 2050.
- Een deel van de structurerende keuzes voor Water en Bodem Sturend wordt toegepast in de uitwerking van de opgaven voor perspectief 3 en leidt tot een aantal te nemen ruimtelijke keuzes. Deze structurerende keuzes van het Rijk leiden tot een van de grootste dilemma's voor perspectief 3, waarin mogelijk op de langere termijn (vooral na 2030) niet meer (helemaal) aan de behoeftevraag voor woon- en werklocaties voldaan kan worden, vanwege toenemende beperkingen uit het water en bodemsysteem. Een voorbeeld daarvan is dat overheden moeten sturen op zo min mogelijk afdekking van de bodem en in de Ladder voor duurzame verstedelijking moeten inzetten op minder netto landgebruik.
- Tevens dient er aandacht te zijn voor de drinkwatervoorziening, mede door de toenemende vraag door verdere verstedelijking. Om knelpunten in de drinkwatervoorziening te voorkomen zijn op korte termijn maatregelen nodig. Enerzijds door waterbesparing door huishoudens en anderzijds door te zoeken, benutten en beschermen van nieuwe bronnen voor drinkwaterproductie.

Overkoepelende thema's

Culturele identiteit en erfgoed

- Ons huidige beleid op dit gebied is vooral beschrijvend en beschermend van bestaande landschappen en minder gericht op ontwikkeling van kwaliteiten. Er zal nader verkend kunnen worden hoe dit nader in te vullen is.
- De wens is om een provincie brede gebiedsbiografie op te stellen vanuit erfgoed en ruimtelijke kwaliteit (naar voorbeeld van Aarlanderveen en De Meije). Met daaruit volgend (ontwerp)richtlijnen en spelregels voor ruimtelijke ontwikkelingen en transitieopgaven in Zuid-Holland.

Defensie

- In het Strategisch Vastgoedplan van Defensie (SVP) staan geen concrete ontwikkelingen die in Zuid-Holland moeten landen.
- Er zijn geen locaties in Zuid-Holland waarvan bekend is dat deze mogelijk uitgebreid zullen worden.

Gezonde en groene leefomgeving

- Beschikbare informatie om te monitoren (Ontwikkelprogramma Gezond en Veilig Zuid-Holland en de Monitor Leefomgeving) is gericht op de meetbare en objectieve impact op gezondheid (o.a. geluid, luchtkwaliteit of aantal jaren levensverwachting in goed ervaren gezondheid).
- Uitdaging is de monitoringsinformatie en de uitkomsten uit bestaande studie naar gezonde verstedelijking aan elkaar te koppelen.
- Richting uitvoering met name spanning ervaren in beschikbaarheid van financiële middelen voor het uitvoeren van de 'harde' plannen voor 2030 omtrent een gezonde en groene leefomgeving (in relatie tot ZH-PLG en woningbouwopgave) en het toekomstperspectief uit het recente Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) van VWS en de GGD'en.

Afkortingenlijst

- GALA: Gezond en Actief Leven Akkoord
- HIC: Havenindustriële complex
- HMC: Hoge Milieu Categorie
- nMIEK: nationaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
- NOVEX-gebieden: aandachtsgebieden uit Nationale Omgevingsvisie Extra
- PEH: Programma Energie Hoofdinfrastructuur
- pMIEK: provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
- SVP: Strategisch Vastgoedplan van Defensie
- ZH-PLG: Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied

Grip krijgen en richting geven

Deze analyse van het startpakket van het Rijk biedt een overzicht van de nu geïdentificeerde vraagstukken en hoe deze worden opgepakt. Dit om u als Staten meer grip te krijgen op het omvangrijke startpakket. Het past bij onze insteek om u als Provinciale Staten actief te betrekken bij het traject van de Ruimtelijke puzzel. Een traject dat complexe vraagstukken combineert, zowel op de inhoud met de grote diversiteit aan ruimtelijk opgaven als in de wijze van governance met de verschillende overheden.

We adviseren u om deze informatief ingestoken brief gezamenlijk met onze andere recente brieven over de Ruimtelijke puzzel uit de afgelopen maanden te bespreken in de eerstvolgende Statencommissie op 19 april 2023. Te weten de brieven over: vervolgstappen puzzel (*PZH-2022-821455863*), het startpakket van het Rijk (*PZH-2022-822304841*), scope/planning van de puzzel (*PZH-2023-826833624*) en over sturende principes (*PZH-2023-828403813*). Tezamen vormen zij de actuele met uw Staten gedeelde stand van zaken voor het traject Ruimtelijke Puzzel Zuid-Holland. Wij nodigen u als nieuwe Provinciale Staten uit om met ons mee te denken en richting mee te geven op de inhoud én het proces.

Uw inbreng nemen wij mee in de stappen van de puzzel. Een puzzel die moet leiden tot een toekomstbestendig Zuid-Holland met een ruimtelijk beleid dat daar richting aan geeft. Want we willen een mooi en duurzaam Zuid-Holland kunnen overdragen aan de generaties na ons. Hiervoor moet veel gebeuren op een klein oppervlak. Dat vraagt om afgewogen en integrale keuzes, slimme combinaties en innovaties met actieve regie op de ruimtelijke ordening. Een traject dat we stap voor stap samen met u én onze partners gaan vormgeven.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. J. Smit

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Bijlagen:

- Bijlage 1 voor GS-brief – Vragen aan provincie en Kansen en knelpunten uit Startpakket